

דף קלט

הלכה ברורה ומשנה ברורה במקום אחד. כלומר בשום מקום (ריעב"ף).

רשעים הן אלא שתלו בטחונם במי שאמר והיה העולם, לפיכך מביא הקב"ה עליהן ג' פורעניות...'.
'לפיכך' – בגלל שתלו בטחונם בקב"ה לומר אעפ"י שחוטאים אנו ה' עמנו ולא תבוא אלינו רעה, הרי שאותו בטחון גרם להם קלות ראש לחטוא, לפיכך נענשו, שאין זה ממידת הבטחון לבטוח שאעפ"י שחוטא ה' עמו (עפ"י ספר הזכרונות לר"צ הכהן דף כה).

'אי בטלי יהירי בטלי אמגושי דכתיב ואצרף פבר סיגיד ואסירה כל בדיליך (כ"ה בסנהדרין צח) – שכל זמן שיש באומות חכמת יונית ומינות, על ידי כך נמצאים בישראל 'סיגים' – הם היהירים [מלשון 'סגי' ורב כפרש"י], אבל התורה להפך שנמשלה למים המניחים מקום גבוה והולכים למקום נמוך ואינה מתקיימת אלא במי שמשים עצמו כמי שאינו (ע' תענית ז. סוטה כא). ולכן אם יבטלו היהירים תיבטל כל המינות. וזה שאמר ואסירה כל בדיליך – מלשון הברדה שמבדילים אותך מהש"י (עפ"י פרי צדיק דברים יד).

אף הן לא טעמו טעם דיין דכתיב וישתו וישכרו עמו, מכלל דעד האידנא לא'. ומדוע שתו באותה שעה – כי הופיעה בהם עם יוסף קדושת השבת (עמו דייקא), והרגישו קדושת סעודת שבת ולכך שתו (פרי צדיק לך ה).

ואמר רבי מלאי, בשכר וראך ושמח בלבו זכה לחשן המשפט על לבו'. בזכות ששמח בגדולתו של משה, זכה לחלקו של משה; כשם שמושה רבינו היה לו הכח להזמין נבואה [ככתוב עמדו ואשמעה...], כך אהרן זכה לשאול באורים ותומים ולהענות (עפ"י דרשות הר"ן).
יש לרמוז על בעל המאמר, רבי מלאי, שלא נמצא במקום אחר – שכונה כן על שם תוכן מאמרו (כמו שמצינו בכ"מ, ע' יוס"ד ב"ב צג:) – שזוכה אדם למי לוי והשלמה בזכות השלמתו ושמחתו במעלת אחרים.

'דתניא, כישות; רבי טרפון אומר: אין כלאים בכרם, וחכמים אומרים: כלאים בכרם, וקיימא לן כל המיקל בארץ הלכה כמותו בחו"ל'. מרש"י משמע שרבי טרפון סובר שהכישות מין אילן הוא. וריעב"ף תמה הלא אין שרשיו מתקיימים בארץ וצריך לזרעו בכל שנה, ואם מין אילן הוא יתחייב בערלה והוא דבר תימה. ולכן פירש שלרבי טרפון הכישות אינו לא אילן ולא פרי האדמה מפני שאין לו שורש בארץ, וסובר שברכתו 'שהכל'.
ומדברי רבנו תם (בספר הישר תקיט) משמע שטעמו של רבי טרפון מפני שאין מקיימים כמוהו, או מפני שאינו מאכל.

משמע שגם יחיד המיקל, הלכה כמותו בחו"ל כנגד הרבים [ובתוס' (בע"א ד"ה ולישלח) משמע שאף החכם שדעתו להחמיר, מורה ובא בחו"ל כדעה המיקל]. וכן כתב הר"ן בקדושין (ספ"א). וע' במש"כ בברכות לו, שכלל הוא בהכרעת ההלכה לילך אחר המיקל בחו"ל ולא משום קולא בספק, כי אז היה לילך אחר הרוב לחומרא.

זוליתן ליה לתינוק ישראל? – אתי למיסרך'. ואם תאמר, מאי קושיא הלא כיון שישראל גדול אסור לזרוע מדרבנן, כמו כן אסור לומר לתינוק לעבור ולזרוע? – מכאן כתב הרשב"א (ביבמות קיד) שמותר לספות איסורים דרבנן לקטן, שלא גזרו חכמים אלא לגדולים. ואעפ"י שהסקנו כאן לאסור משום דלמא אתי למסרך – טעם זה אינו שייך אלא בדבר שעושים לצורך הגדול [וכגון כאן שזרוע הקטן בשביל הגדול, וכן מה שאמרו (בעירובין מ) שאין לברך 'שהחיינו' על הכוס ביוהכ"פ וליתנו לקטן, דלמא אתי למסרך כשיגדל], אבל לצורך הקטן – מותר. (גם נראה שסברת 'אתי למסרך' אינה שייכת אלא בקטן שהוא בר הבנה, ולא בקטן מאד שאינו מבין. ע' באריכות בשו"ת פרי יצחק ח"א יא וח"ב יג. וכבר האריכו האחרונים בכללות הענין, ע' לעיל קכא.).

(ע"ב) 'מערים אדם על המשמרת ביום טוב לתלות בה רמונים ותולה בה שמרים'. על מבנה המשמרת ושימושיה – ע' תורי"ד.

'נותנין מים על גבי השמרים בשביל שיצולו' – השמרים, ויזובו המים מהם עם קצת יין הבלוע בהם. וטעם הדבר שאין בנתינת המים משום 'בורר', מפני שהמים צלולים ואין מעורב בהם פסולת (עפ"י מפרשים; משנ"ב שייט סקל"ג).

ואף על פי שהמים מתערבים עם השמרים וחוזרים ומסתנגנים – אין לחוש לכך כיון שהאדם בנתינתו לא נתן מים עכורים אלא צלולים. ומכאן יש ללמוד אודות מסנת שבפי הברזים, שאפילו נתקבץ בה הרבה חול, כיון שבפתיחת הברז נותן האדם מים צלולים, אין לחוש לכך שהמים מתערבים עם החול בפתח המסנת ושוב מסתנגנים. ואפשר שאין החול מתערב כלל עם המים אלא נכבש ועומד במקומו (עפ"י חזון איש נג).

כמו כן יש לומר אודות מסננים המותקנים תחת הברזים, והמים שב'פילטר' הראשון עכורים ואדם נמנע מלשתותם, אעפ"י כ מותר כיון שהאדם בנתינתו מכניס מים צלולים.

[ועדיין צריך עיון בדין זה, הלא בנתינתו את המים הוא מסנן בכחו יין מתוך השמרים, שהרי לשם כך הוא נותן את המים בשמרים, כדי שיזוב היין הבלוע בהם. כן הקשה הגרש"ז אויערבך ב'תקונים ומלואים' לספר שמירת שבת כהלכתה פרק ג הערה קעא].

'ומסננין את היין בסודרין'. לדעת הרמב"ם אין התר לסנן בסודרין אלא משקים צלולים, אבל לא עכורים, משום בורר (וע' גם בחדושי הר"ן ובמאירי). ובמשמרת אסור לדעתו אפילו בצלולים. [יש אומרים שלדעתו מה שאמר זעירי בגמרא 'נותן אדם יין צלול ומים צלולין לתוך המשמרת' – הכוונה לסודרין ולא משמרת ממש. והרדב"ז (ח"ה א'תלד) פירש שזעירי מדבר במשקים הצלולים ביותר ואינם צריכים סינון, והרמב"ם לא אסר אלא בצלולים שרוב בני אדם שותים אותם כך אבל מקצתם אין שותים עד שיסננום].

ולדעת הרשב"א מותר לסנן בסודרין אפילו משקים עכורים מפני שמשנה מדרכו הרגילה [ובמשמרת מותר לסנן משקים צלולים]. ודוקא עכורים קצת, שאפשר לשתותם כך אלא שרוב אנשים מקפידים לסננם תחילה, אבל עכורים מאד שאינם ראויים לשתיה כלל בלא סינון – אסור. (ולעיקר דינא קי"ל כדעה זו, אך טוב לחוש לדעה ראשונה לענין סודרין, להצריך צלולים. ראה עוד בפירוט בשאלות ותשובות לסיכום).

'אמר רב: האי פרונקא, אפלגיה דכובא – שרי. אכולה כובא – אסור'. לפרש"י והרמב"ם, האי אסור

הנידון כאן הוא משום עשיית אהל, שאסרו לכסות גיגית או כלי אחר שהוא רחב מאד (מג"א עפ"י תוס' ביצה לב ור"ן) בבגד וכד' אם יש בו חלל טפח [משא"כ אם הכלי מלא. ר"ן, רשב"א] בזמן שמכסה את כולו, אבל אם משאיר ממנו מקצת גלוי – מותר. [ואם היה מכוסה קצת מערב שבת, מותר לכסות כולו בשבת, שהרי תוספת על 'אהל עראי' מותרת. שער הציון סוס"י שטו].

ואילו לדעת הראב"ד (ערשב"א ור"ן ורישב"א) אין איסור 'אהל' בכיסוי כלים, אלא לכך אסרו לכסות כל הגיגית בבגד, מפני שנראה כמשמר.

ונכון להחמיר כפירושו הראשון, שכן היא דעת הרבה ראשונים וכפי שפסק בשלחן ערוך. ועל כן חבית גדולה של מים אין לכסותה כולה בשבת כשיש בה חלל ריק טפח. והנהגים להקל בזה אין למחות בידם, שיש להם על מי לסמוך (עפ"י משנ"ב סוס"י שטו).

בכיסוי המיוחד לכלי, כתב הט"ז (סקי"א) שמוותר. אך בבאה"ל (סעיף יג ד"ה בגד) נקט דלא כהט"ז ופירש שמדובר בהלכה זו בבגד המיועד לצורך זה. ואולם אם יש לכיסוי בית אחיזה לדברי הכל מותר (כן מובא בשש"כ כד הערה עא מהגרשו"א). ונראה שהוא הדין כשהוא מיוצר ומותאם לאותו כלי, שאינו נראה כאהל כלל. ולכן אין איסור זה שייך בכיסוי דודי המים הגדולים שעל הגגות. גם י"ל כיון שאין הכיסוי על פני כולו, הרי זה רק תוספת אהל עראי, וצ"ע.

'דבי רב פפא שאפו שיכרא ממנא למנא...' מכאן מבוואר כסברת מהריט"ץ (בתשובה רג, מובא בפוסקים או"ח שיט) שאין 'ברירה' בהפרדת דבר מוצק הנמצא בתוך משקה, מפני שהוא כבר ברור ועומד ואינו בגדר 'מעורב' [והתיר לפי זה להסיר צירעה מכוס משקין, והמליץ: 'אין ברירה בלח, וגם את הצירעה ישלח'. ואולם דעת הט"ז (סקי"ג) שאין להסיר אלא אם יטול קצת משקה עמהם]. ורק בסוף השפיה שכבר יש שם 'תערובת' על הטיפות, כשמפרידן שם 'בורר' עליו (עפ"י חזון איש נג).

ופירש החזו"א לפי זה דברי הט"ז שצריך להסיר מעט משקה עם הנובב – כי יש מקום לומר שהיין המטפח על גוף הנובב נחשב כ'מעורב' עמו, לכן יקח קצת משקה עמו, שהמשקה הנשאר ודאי אין הנובב 'מעורב' בו.

ובשו"ת אור לציון (לגרבי"צ אבא שאול זצ"ל. ח"א או"ח כז) נטה מדבריו וכתב להוכיח שמחלוקת הראשונים היא בדין ברירה בלח הנ"ל, אך דוקא בהסרת המוצק מהנוזל, שיש סברא לומר שהגוש עוכר את המשקה וכשמסירו הרירו מתקן את המשקה בכך, אבל הסרת הנוזל מהמוצק אינו 'בורר', וזהו הטעם שמוותר לערות היין בנחת ולהפרידו מהשמרים, שבהסרת המשקה העליון אין נחשב 'בורר' מהשמרים העומדים לעצמם, משא"כ בנטילת המוצק מהמשקה.

'ניצוצות לבי רב פפא לא השיבי.' יש להוסיף על מה שכתב רש"י שמטיל שכר היה, שמפני עשירותו לא היו חשובים הניצוצות בביתו. וכמבואר בכמה מקומות שהיה עשיר – ע' בפסחים מט. קיא. קיג. (כפי שציין בחזו"א ב"ב סוס"י ה. ויש להעיר עוד מב"מ סה. סט: אודות הלואות שנתן).

דף קמ

'אימיה דאביי עבדא ליה ולא אכל... ובחשי ליה בשופתא דתומא ואכל.' נראה שהחמירו ונמנעו מלאכול כדי שלא יעשו להם כן בפעם אחרת, הגם שמן הדין אין סברא לאסור המאכל בכך. ומצינו כיוצא בזה לעיל קט (שפת אמת).

'אם כן מה בין לי ולך.' ... ובכהאי גוונא מה שהשיב ר' ינאי לר' יוחנן תלמידו 'מה בין לי ולך' במסכת